

**РОЗВИТОК МЕХАНІЗМУ ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ
НА ПІДПРИЄМСТВАХ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ
РАЗВИТИЕ МЕХАНИЗМА ЭНЕРГОСБЕРЕЖЕНИЯ НА
ПРЕДПРИЯТИЯХ ПИЩЕВОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ
DEVELOPMENT MECHANISM SAVING
IN THE FOOD INDUSTRY**

Економічна ефективність енергозбереження на підприємствах насамперед, визначається такими складовими, як система стандартів, норм та нормативів, елементи засобів стимулювання, політичними факторами, які в своїй сукупності створюють цілісний економічний механізм енергозбереження, здатний при мінімальних енерговитратах на одиницю продукції забезпечувати максимальне використання енергетичного потенціалу.

Ключові слова : *економічний механізм енергозбереження, паливно-енергетичні ресурси, харчова промисловість, енергозбереження, енергетичний потенціал, енергоефективність.*

Экономическая эффективность энергосбережения на предприятиях прежде всего, определяется такими составляющими, как система стандартов, норм и нормативов, совокупность средств стимулирования, политическими факторами, которые в своей совокупности создают целостный экономический механизм энергосбережения, способный при минимальных энергозатратах на единицу продукции обеспечивать максимальное использование энергетического потенциала

Ключевые слова: *экономический механизм энергосбережения, топливно-энергетические ресурсы, пищевая промышленность, энергосбережение, энергетический потенциал, энергоэффективность.*

Economic efficiency of energy enterprises primarily determined by such components as a system of standards, norms and standards, a set of incentives, political factors, which in its totality create a coherent economic mechanism of energy that can at minimum energy consumption per unit of production to ensure maximum use of energy potential.

Keywords: *economic mechanism of energy conservation, fuel and energy resources, food processing, energy, energy potential, energy efficiency.*

Вступ. Важливою проблемою України на сучасному етапі її розвитку є проблема ефективного використання енергоресурсів і стабільного енергозабезпечення. Сьогодні Україна, належить до енергодефіцитних країн, задовольняючи свої потреби в енергоресурсах за рахунок власних джерел менш ніж на 50 відсотків. Сучасні світові тенденції цін на енергоресурси є досить нестабільними. В сучасних умовах політичної, фінансової та екологічної нестабільності планування споживання енергоресурсів є досить складним процесом. Великий відсоток спрацьованості основних засобів на виробничих підприємствах харчової промисловості, практична відсутність відновлення виробничих потужностей веде до неефективного використання і без того недешевих енергетичних ресурсів та збільшення енергоємності виробництва.

Можливі небезпеки та ризики, зумовлені проблемою високої енергоємності економіки та господарства в умовах росту цін на енергоносії та масштаби цих ризиків проявляються у таких основних аспектах:

1. Організаційний - зниження конкурентоспроможності вітчизняного виробництва як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках та реальних доходів населення призведе до погіршення основних показників розвитку економіки, зниження рівня економічної безпеки України та посилення економічної і політичної залежності від постачальників енергоресурсів.

2. Економічний - ріст цін на енергоресурси веде до збільшення рівня витрат на одиницю продукції підприємств тих секторів економіки, витрати на енергоресурси яких складають вагомую частку у сукупних витратах на виробництво продукції.

3. Соціальний - підвищення ціни на енергоресурси зумовлює ріст цін на товари та послуги, а це, в свою чергу, призведе до зниження реальних доходів громадян країни.

Питання економного споживання енергетичних ресурсів відображені в роботах провідних вітчизняних і закордонних вчених економістів М.В.Гнідого, В.А.Жовтянського, М.М.Кулика, Б.С.Согнія, Л.І.Третькова, Шидловського А.К. Ковалко М.П. [2-4] та ін. Узагальнюючи існуючі підходи вчених до трактування поняття «економічний механізм», можна, на нашу думку, визначити його як систему заходів, форм, методів, спрямованих на вдосконалення системи управління, виробничо-організаційних відносин, забезпечення фінансової стійкості та прибутковості, збалансованості інтересів суб'єктів господарювання, суспільства і держави.

Разом з тим, на наш погляд, недостатня увага була приділена проблемам розвитку економічного механізму енергозбереження на підприємствах харчової промисловості.

Метою даної публікації є висвітлення економічного механізму енергозбереження в діяльності підприємств харчової промисловості, як складової підвищення їх ефективності.

Згідно закону України «Про енергозбереження» від 01.07.94 за N 75/94-ВР метою впровадження економічного механізму енергозбереження в господарчу практику є інтенсифікація та розширення процесів енергозбереження в умовах становлення та розвитку ринкових відносин в економіці.

Завданням економічного механізму енергозбереження є стимулювання раціонального використання та економії паливно-енергетичних ресурсів, створення виробництва і широкого застосування енергетично ефективних технологічних процесів, обладнання та матеріалів.

В умовах ринкової економіки одним з актуальних питань для керівників підприємств є формування організаційно-економічного механізму енергозбереження на підприємстві, що спроможний забезпечити ефективність і конкурентоспроможність підприємства.

Енергозбереження є особливим напрямком суб'єктів та об'єктів господарювання, одна з характеристик якого інтенсивний тип розширеного відтворення. Якщо звернути увагу на перший закон термодинаміки, то енергія повинна зберігати здатність виконувати роботу, яка є мірою енергетичної ефективності. Оскільки мінімум витрат ПЕР на виробництво товарів та послуг не може бути досягнутий, то сам процес зменшення енергоємності є нескінченним.

Зменшення енергоємності промислової продукції можна досягти двома шляхами: по-перше, за рахунок зменшення витрат паливних ресурсів на одиницю продукції – це шлях енергозбереження; по-друге, за рахунок росту споживчої вартості продукції, що виробляється, як завдяки її вдосконаленню, так і переходу на випуск більш технологічної, наукоємної продукції.

У рамках реалізації процесу енергозбереження однією з ключових проблем на підприємствах є розвиток економічного механізму і фінансування енергозбереження.

Формування економічного механізму енергозбереження підприємствами передбачає цілий ряд заходів які в комплексі дають економічний ефект.

Організаційно –економічний механізм енергозбереження, це сукупність заходів, що забезпечує максимальне використання енергетичного потенціалу при мінімальних питомих витратах енергії на виробництво одиниці продукції [1 с.3-8]. Величину енергетичного потенціалу енергозбереження промислового підприємства необхідно визначати для виявлення витрат, які необхідні для оптимізації ефективності використання ПЕР, визначення напрямків інвестиційної політики в енергозбереженні.

Уявлення про величину потенціалу енергозбереження промислового підприємства та його підрозділів дозволяє певною мірою цілеспрямовано управляти ефективністю використання ПЕР.

Потенціал енергозбереження будь-якого промислового підприємства представляє собою сукупність резервів енергозбереження і здатність існуючої системи управління стимулювати персонал підприємства раціонально використовувати ПЕР, а значить і визначає здатність виробничого об'єкта до енергозбереження.

До основних напрямків енергозбереження на підприємстві можна віднести:

- розробку системи показників, характеристик і норм;
- оцінку енергетичної та економічної ефективності (енергоємності, енергетичного еквіваленту);
- характеристику енерговитрат та енергозберігаючого ефекту;
- аналіз витрат при генерації, передачі, перетворенні, розподілі та використанні ПЕР;
- забезпечення заданих рівнів технічних характеристик, технологічних процесів.

Заходи з енергозбереження класифікуються на групи заходів, спрямованих на пряму, непряму, балансову та структурну економію ПЕР. В технічному відношенні заходи енергозбереження можна розділити в залежності від таких характеристик:

- а) забезпечення більш ефективного режиму експлуатації обладнання;
- б) економії ПЕР завдяки інвестиціям у вже відомі техніку та технології;
- в) економії ПЕР завдяки розробкам нових технологій та інвестиціям.

Для забезпечення енергозбереження на підприємствах необхідно впровадити :

- комплексне застосування економічних стимулів,
- визначення джерел і напрямів фінансування,
- створення бази для реалізації економічних заходів, використання системи державних стандартів при визначенні розмірів надання економічних пільг і застосуванні економічних санкцій,
- уведення платні за нераціональне використання ПЕР,

- надання юридичним і фізичним особам субсидій, дотацій, податкових, кредитних та інших пільг за стимулювання розробок, впровадження і використання енергозберігаючих технологій.

Механізм управління енергозбереженням розглядають як складову частину системи управління, що забезпечує дієвий вплив на фактори, стан яких обумовлює результат діяльності об'єкту управління. При чому, якщо мова йде про внутрішні фактори управління енергозбереження слід використовувати поняття „механізм енергозбереження підприємства”, якщо про зовнішні – „механізму взаємодії з іншими підприємствами і організаціями”.

До зовнішніх факторів насамперед слід віднести:

- проведення державної політики енергозбереження;
- встановлення юридичної відповідальності за неефективне використання паливно-енергетичних ресурсів;
- формування та удосконалення економічних та інвестиційних механізмів енергозбереження;
- створення регіональної мережі об'єктів фінансової та інформаційної інфраструктури для реалізації проектів еко- й енергозбереження;
- регулювання ціноутворення на енергетичні ресурси;
- надання податкових та кредитних пільг при втіленні заходів з енергозбереження;
- організація контролю за використанням палива та енергії.

Оскільки природа внутрішніх факторів енергозбереження підприємства є різноманітною (організаційні, структурні, технічні, економічні, адміністративні, матеріальні фактори та інші), слід виділяти певні види механізмів управління.

Основними видами механізмів управління виступають: організаційні, економічні, структурні механізми, механізми організації управління, технічні і адміністративні, інформаційні механізми та інші.

Організаційно-економічний механізм енергозбереження на підприємстві – це сукупність організаційних і економічних важелів (кожному з яких властиві власні форми управлінського впливу), які чинять вплив на економічні і організаційні параметри підприємства, що сприяє формуванню та посиленню

енергетичного потенціалу, отриманню конкурентних переваг та ефективності діяльності підприємства в цілому.

Механізм енергозбереження містить у собі такі компоненти, як: принципи і задачі управління, методи, форми і інструменти управління, організаційну структуру управління енергозбереження на підприємстві, інформацію та засоби її обробки.

В структурі організаційно-економічного механізму енергозбереження слід виділяти три системи: систему забезпечення, функціональну систему, цільову систему.

Система забезпечення організаційно-економічного механізму енергозбереження складається з підсистем правового, ресурсного, нормативно-методичного, наукового, технічного, інформаційного забезпечення.

Організаційно-економічний механізм енергозбереження на підприємствах включає наступні основні функціональні підсистеми: планування, організації, мотивації, контролю та регулювання.

Цільова система організаційно-економічного механізму енергозбереження містить у собі цілі і основні результати діяльності підприємства, а також критерії вибору і оцінки досягнення певних цілей і результатів діяльності підприємства.

Зміст кожної з систем та кількість підсистем в кожній з систем організаційно-економічного механізму енергозбереження на підприємстві залежить від типу підприємства, сфери і масштабів діяльності, ступеня впливу зовнішнього середовища і результатів діяльності підприємства та інших факторів.

Значна частина потенціалу енергозбереження може бути реалізована відносно дешево, але не даром. Більшість організаційних заходів в дійсності не безкоштовні у зв'язку з необхідністю придбання обладнання для збирання, переробки та аналізу інформації. Такі заходи реалізують до 25% потенціалу енергозбереження. 65% потенціалу енергозбереження пов'язано з удосконаленням та заміною вже існуючого обладнання.

Для кожного підприємства будь – якої харчової галузі існує теоретично обґрунтований рівень споживання енергії – це межа, до якої можуть бути знижені енерговитрати при ідеальній організації виробництва. Ця межа відповідає певному рівню технічного оснащення галузі. Виконуючи різні наукові, організаційно – технічні заходи, можливо поступово досягти теоретичного значення рівня енергоспоживання.

У 2009 році розроблено та затверджено «Програму заходів та робіт з енергозбереження на підприємствах харчової промисловості на 2009-2010 роки», яка передбачає реалізацію у галузях харчової промисловості організаційно – технічних заходів, виконання яких покликано вирішувати питання впровадження нового енергетичного обладнання, енергозберігаючих технологій, структурної перебудови паливного балансу, захисту та оздоровлення навколишнього середовища у харчовій промисловості.

Інженерно – технічні та організаційні складові механізму енергозбереження, що передбачені Програмою для реалізації економії енергоресурсів включають в себе:

- комплексне виконання проектних, монтажних, налагоджувальних і ремонтних робіт при впровадженні енергетичного та технологічного обладнання та енергозберігаючих заходів;
- удосконалення і розвиток виробництва альтернативних видів палива;
- впровадження, у тому числі по технологічних дільницях, сучасних систем обліку і контролю споживання палива, теплової та електричної енергії;
- збільшення обсягів використання нетрадиційних та поновлюваних джерел енергії і альтернативних видів палива в структурі енергетичного балансу підприємств;
- підвищення коефіцієнту використання потужності електрообладнання, скорочення часу роботи електродвигунів зі зниженим навантаженням, використання частотно-регулюючого електроприводу;
- заміна морально застарілого та фізично зношеного енергетичного обладнання — новим, сучасним;

- підвищення ККД котлів і іншого паливовикористовуючого устаткування шляхом їх реконструкції, капітального ремонту та налагоджування режимів горіння, заміна трубопроводів систем теплопостачання на попередньо ізольовані, тощо;
- зменшення гарячих простоїв вогневих печей за рахунок упорядкування графіку виробництва хліба, хлібобулочної та кондитерської борошняної продукції;
- скорочення витрат палива і енергії при виробництві, транспортуванні та споживанні енергоносіїв;
- розробка та впровадження автоматизованих систем управління технологічними процесами підприємств харчової промисловості;
- оптимізація проходження теплових та електричних мереж підприємств з метою забезпечення необхідного рівня надійності енергопостачання виробництв;
- впровадження в умовах нестабільного енергопостачання гнучких, надійних і економічних енергетичних схем, що виключають простої виробництва, зокрема — застосування комбінованого виробництва теплової і електричної енергії (когенерація);
- розробка методично – інструктивної нормативної бази і на основі технічно та науково - обґрунтованих питомих норм споживання енергоресурсів підприємств харчової промисловості;
- енергоаудит підприємств, їх паспортизація та розробка режимних карт експлуатації технологічного та енергетичного обладнання;

Загальна економія паливно – енергетичних ресурсів за рахунок щорічного виконання запланованих енергозберігаючих заходів на підприємствах галузей харчової промисловості у 2009 – 2010 роках складає: паливних ресурсів - 33,3 тис т.у.п. , теплових ресурсів - 455 тис Гкал, електроенергії – 19 тис кВт.год.

Висновок. Таким чином, в якості організаційно-економічного механізму енергозбереження на підприємствах харчової промисловості слід розглядати комплексну систему, що складається з системи забезпечення, функціональної

та цільової системи, які містять певну сукупність організаційних і економічних важелів, які впливають на економічні показники діяльності підприємства з метою забезпечення ефективності її діяльності і отримання конкурентних переваг.

Список використаної літератури

1. Михайленко І.Д. Політика енергозбереження, потенціальні можливості енергозбереження в Україні // Энергосбережение. – 2006. - №1. – С.3-8.
2. Стогній Б.С. Жовтянський В.А. Енергоефективність: Докповіді міжнародної науково-технічної конференції . ,К.: Навчальна книга,2004.-259с.
3. Ковалко М.П. Енергозбереження – досвід, проблеми, перспективи. К: УЕЗ, 2001. — 86-108 с.
4. Жовтянський В. А. ін. К.: Академперіодика: Стратегія енергозбереження в Україні: аналітично-довідкові матеріали в 2-х томах. Т. 2. Механізми реалізації політики енергозбереження. — 2006. — 600 с